

Ο ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΥΛΟΣ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
Ἐκκλησία Γνησίων Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν Ἑλλάδος
Ὁμιλία στὸν Συνοδικὸ Ἑσπερινὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου
Ἱερὸς Ναὸς Ἀγίας Παρασκευῆς Μοναστηρακίου Ἀθηνῶν
Τετάρτη, 29.6/12.7.2016

Ο ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΥΛΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

+ Ἐπισκόπου Γαρδικίου Κλήμεντος Γραμματέως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου

Μακαριώτατε·
Σεβασμιώτατοι ἅγιοι Ἀρχιερεῖς·
Σεβαστοὶ Πατέρες·
Ἀγαπητοὶ ἐν Χριστῷ Ἀδελφοὶ καὶ Ἀδελφές·

Ο ΤΙΜΩΜΕΝΟΣ σήμερα ἀπὸ τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία μας Ἅγιος Ἀπόστολος Παῦλος, ὁ Φωτιστὴς τῆς Ἑλλάδος καὶ Ἰδρυτὴς τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἀθηνῶν, μᾶς προσκαλεῖ κατὰ τὴν παροῦσα προσευχητικὴ σύναξί μας σὲ μία πνευματικὴ ἀνάτασι· ὑπὸ τὴν ἰδική του χειραγωγία θὰ ἀναφερθοῦμε σὲ ἓνα ιδιαίτερα κρίσιμο καὶ ζωτικὸ θέμα: στὴν θέσι του γιὰ τὴν Ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας -σχεδὸν ἐπιγραμματικὰ βέβαια καὶ ὄχι ἐξαντλητικά- ἢ ὅποια πάντοτε, ἀλλὰ ἰδίως στὴν σύγχρονη ἐποχὴ ἔχει κεντρικὴ σημασία καὶ ἐνδιαφέρει ἄμεσα τὸ ἀληθινὸ της νόημα, ἢ ἔννοια καὶ ἡ σημασία της, καὶ πρὸς τοῦτο ἐπικαλούμεθα τὴν ὑπομονετικὴ προσοχή σας.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν θεολόγος τῆς Ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας. Ὡς ὀργανωτὴς τῆς Ἐκκλησίας, προσπάθησε μὲ ὅλες του τίς δυνάμεις νὰ πραγματώσῃ καὶ διαφυλάξῃ τὴν Ἐνότητα Αὐτῆς. Ἡ δὲ ἀκαταπόνητη δρᾶσις του ἦταν οὐσιαστικὰ ἓνας διαρκὴς ἀγῶνας γιὰ τὴν Ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας¹. Εἶναι γνωστὸν, ὅτι ὁ Ἅγιος Ἀπόστολος ἐνδιαφερόταν ὑπερβολικὰ γιὰ τὴν ἐνότητα καὶ τὴν ἀγάπη στὴν ζωὴ τῶν πρώτων Χριστιανῶν στὶς τοπικὲς Ἐκκλησίες, τίς ὁποῖες ἴδρυνε καὶ φρόντιζε, ἀλλὰ παρουσίαζαν συχνὰ προβλήματα καὶ ἔριδες. Γι' αὐτὸ καὶ ἀναφωνεῖ μὲ ἀληθινὴ ἀνησυχία καὶ πατρικὸ ἐνδιαφέρον:

«Τίς ἀσθενεῖ καὶ οὐκ ἀσθενῶ; Τίς σκανδαλίζεται καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι;»².
«Ἡ μέριμνα πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν» ἀποτελοῦσε τὴν καθημερινή του

ἔγνοια, τὴν συνεχῇ τοῦ ἀγωνία καὶ τὴν προτεραιότητα τῆς ἀποστολικῆς διακονίας του.

Ἡ Ἐκκλησία ὡς κοινωνία ὅσων πιστεύουν καὶ ὁμολογοῦν τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό ὡς Θεὸ καὶ Σωτῆρα καὶ ζοῦν σύμφωνα μὲ τὶς ἅγιες Ἐντολές Του, ἔχει ὡς βασικὸ καὶ οὐσιῶδες γνώρισμά της τὴν ἐν Χριστῷ Ἐνότητα³.

Ἡ Ἐκκλησία, ἡ ὁποία χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸν Ἅγιο Ἀπόστολο ὡς «οἶκος Θεοῦ», «στῦλος καὶ ἐδραίωμα τῆς ἀληθείας»⁴, βρῆκε τὴν πιὸ κατάλληλη καὶ τέλεια περιγραφή της ὡς «Σῶμα» μὲ «Κεφαλὴ» τὸν Χριστό⁵.

Στὸν χαρακτηρισμὸ αὐτὸ ἐκφράζεται μὲ τὸν καλῦτερο δυνατὸ τρόπο ὁ στενότατος σύνδεσμος τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὸ μυστήριον τῆς Σαρκώσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου καὶ ταυτίζεται μὲ αὐτό⁶. Διότι στὸ μυστήριον τῆς Ἐνανθρωπήσεως, ὁ Θεὸς ἐμφανίσθηκε μὲ Σάρκα καὶ ἔκανε τὴν Ἐκκλησία Σῶμα Του, κατὰ τὴν θαυμάσια Χρυσόστομικὴ ρῆσι: Ὁ Χριστὸς σαρκωθείς «Ἐκκλησίας σάρκα ἀνέλαβε»⁷, γινόμενος Ἀπαρχὴ καὶ Κεφαλὴ Αὐτῆς.

Ἐπομένως, ἡ Ἐκκλησία νοεῖται α) ὡς ζῶν ὁργανισμὸς, τοῦ ὁποίου τὰ μέλη τελοῦν σὲ ἀλληλεξάρτησι καὶ ἀμοιβαιότητα μεταξύ τους, β) ὅτι κεφαλὴ τους εἶναι αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Σωτῆρας τοῦ Σώματος Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ γ) ὅτι τὰ μέλη τοῦ Σώματος μαζὶ μὲ τὴν Κεφαλὴ ἀποτελοῦν ἓνα ἑνιαῖο καὶ ἀδιάσπαστο σύνολο⁸.

Ἐκ τούτων συνάγεται, ὅτι ὁ Χριστὸς μας εἶναι ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀγιότητος τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ὅτι γενικὰ εἶναι «πάντων αἴτιος τῶν ἀγαθῶν τῇ Ἐκκλησίᾳ»⁹, καθὼς καὶ τὸ θεμέλιο καὶ ἡ οὐσία τῆς Ἐνότητος τοῦ Θεανθρωπίνου Σώματός Του¹⁰.

Ὁ Χριστὸς, ὡς Κεφαλὴ, ἀποτελεῖ τὸ κέντρο καὶ τὴν αἰτία τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐνότητος ὅλων τῶν μελῶν τοῦ Σώματός Του, τὰ ὁποῖα ὀφείλουν νὰ μὴ διαιροῦνται καὶ σκορπίζωνται, ἀλλὰ νὰ ζοῦν, ὅπως ἀναφέραμε, μὲ ἀλληλεγγύη καὶ ἀμοιβαιότητα. Λέγει ἐπ' αὐτοῦ παραστατικὰ ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος:

«Όταν μία ἄκανθα κεντᾷ τὸν πόδα, ὅλον τὸ σῶμα αἰσθάνεται τὸν πόνον καὶ μεριμνᾷ δι' αὐτόν: τὰ νῶτα λυγίζουν ἀπὸ τὸν πόνον, ἡ κοιλία συστέλλεται, αἱ χεῖρες σπεύδουν νὰ ἐξαγάγουν τὴν ἄκανθαν, οἱ ὀφθαλμοὶ προσέχουν καὶ ὅλη ἡ κεφαλὴ κύπτει ἐπάνω εἰς τὸ μέρος τοῦ πόνου. Ὁμοίως, ὅταν λόγου χάριν στέφανος δόξης περιβάλῃ τὴν κεφαλὴν, ὅλον τὸ σῶμα ἀκτινοβολεῖ καὶ δοξάζεται: τὸ στόμα ὁμιλεῖ, οἱ ὀφθαλμοὶ εὐφραίνονται καὶ τὸ πρόσωπον ὅλον γελά»¹¹.

Τέτοια εἶναι ἡ Ἑνότητα τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὸν Χριστὸ καὶ ὅλων τῶν πιστῶν μεταξύ τους καὶ μὲ τὸν Χριστό: «οἱ πολλοὶ ἓν σῶμά ἐσμεν ἐν Χριστῷ, ὁ δὲ καθ' εἷς ἀλλήλων μέλη»¹² [οἱ πολλοὶ ἀποτελοῦμε ἓνα σῶμα ἐν Χριστῷ καὶ ὁ κάθε ἓνας εἴμεθα μέλη ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου].

Τί δὲ σημαίνει τὸ συνεχῶς ἐπαναλαμβανόμενο ἀπὸ τὸν Ἅγιο Απόστολο «ἐν Χριστῷ»; Ὅτι ἐντὸς Αὐτοῦ τὸ κάθε μέλος, ὁ κάθε Χριστιανὸς ζῇ καὶ δραστηριοποιεῖται, ὅτι ὅλοι εἶναι ἓνας ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὅτι ἡ Ἑνότητα τῆς Ἐκκλησίας θεμελιώνεται στὸν Θεάνθρωπο καὶ ὅτι ἐφ' ὅσον ἓνας Χριστὸς ὑπάρχει, μία μόνον Ἐκκλησία δύναται νὰ ὑπάρχῃ¹³ καὶ ὄχι πολλές.

Δὲν πρέπει ὅμως νὰ λησμονῇται, ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι «Σῶμα Χριστοῦ», ὅπως ἐξηγεῖ ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, «κατὰ τὴν μετάληψιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος»¹⁴. Ἡ Χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἡ Ἀγάπη καὶ ἡ Κοινωνία Του, ἥ ὅπως λέγει ὁ ἱερός Χρυσόστομος, «ἡ πράξις αὐτῆς τοῦ Πνεύματος»¹⁵, εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο πραγματοποιεῖ καὶ συγκροτεῖ τὴν Ἑνότητα στὴν Ἐκκλησία.

Ὁ ἄνθρωπος μετὰ τὴν πτῶσι μόνον διαιρέσεις καὶ διασπάσεις εἶναι ἱκανὸς νὰ δημιουργήσῃ. Ἐκεῖνο ποὺ δημιουργεῖ ὄντως Ἑνότητα εἶναι τὸ Πανάγιον Πνεῦμα, διότι Αὐτὸ εἶναι ὁ συνεκτικὸς δεσμὸς τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον δημιουργεῖ κοινωνία καὶ ἀρμονία χαρισμάτων. Αὐτὸ εἶναι τὸ «Ζωοποιόν», κατὰ τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως, διότι μόνον Αὐτὸ δημιουργεῖ ἐνότητα, ἐδραιώνει εἰρήνην, φέρει ἀγάπην, ἐγκαθιδρύει δικαιοσύνην, ἀνακαινίζει τὴν καρδιά, φωτίζει τὸν νοῦ, διακηρύσσει τὴν Ἀλήθεια.

«Τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον», ὅπως παρατηρεῖ ὁ Ἅγιος Κύριλλος Ἱεροσολύμων, εἶναι «τὸ δοτικὸν καὶ παρεκτικὸν πάντων τῶν ἐν (τῇ) Ἐκκλησίᾳ πνευματικῶν χαρισμάτων»¹⁶. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ καὶ ὁ Ἅγιος Απόστολος

Παῦλος προτρέπει: «σπουδάζοντες τηρεῖν (νὰ φροντίζετε νὰ διατηρῆτε) τὴν ἐνότητα τοῦ Πνεύματος ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης»¹⁷.

Ποιά εἶναι τώρα τὰ κύρια γνωρίσματα καὶ οἱ παράγοντες ἐνότητος στὴν Ἐκκλησία; Ὁ Ἅγιος Απόστολος Παῦλος σὲ μία φράσι του τὰ λέγει ὅλα: «εἷς Κύριος, μία πίστις, ἓν βάπτισμα»¹⁸.

α) «Εἷς Κύριος»: Ὅπως εἶπαμε, ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς ἀποτελεῖ τὴν πηγὴ καὶ τὴν ἀρχὴ τῆς Ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸ Σῶμα Του καὶ Αὐτὸς τὴν Κεφαλὴ της. Καὶ καθὼς ὁ «Χριστὸς οὐ μεμέρισται» [δὲν ἔχει διαμοιρασθῇ], κατ' ὅμοιον τρόπον δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀποσχίζονται οἱ πιστοὶ μεταξύ τους καὶ νὰ λέγουν ὅπως καὶ οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ τῆς Κορίνθου: «ἐγὼ μὲν εἰμι Παύλου, ἐγὼ δὲ Ἀπολλῶ, ἐγὼ δὲ Κηφᾶ, ἐγὼ δὲ Χριστοῦ»¹⁹.

Ὁ Χριστὸς θεωρεῖται «θεμέλιος»²⁰ τῆς Ἐκκλησίας, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον σημαίνει ὅτι τὸ ἅγιο Εὐαγγέλιό Του, ἡ ὀρθὴ πίστις εἰς Αὐτόν, εἶναι ἡ βάσις, ἐπάνω στὴν ὁποία οἰκοδομεῖται ἡ Ἐκκλησία, κατὰ τὸν λόγο τοῦ Κυρίου: «ἐπὶ ταύτῃ μου τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν»²¹. Ἡ «πέτρα» εἶναι ἡ ὀρθὴ καὶ σωτήριος Ὁμολογία τῆς Πίστεως²².

Ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς καλεῖται ἀπὸ τὸν Ἀπόστολο Παῦλο καὶ «ἀκρογωνιαίος λίθος», οἱ δὲ Ἀπόστολοι καλοῦνται ἐπίσης «θεμέλιον»²³, μὲ τὴν ἐννοία ὅτι εἶναι οἱ αὐθεντικοὶ μεταφυτευτὲς τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ ὅλου ἔργου Του· οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι εἶναι οἱ γνήσιοι φορεῖς καὶ οἱ ἀπλανεῖς ἐρμηνευτὲς τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, γραπτοῦ καὶ ἀγράφου²⁴. Καὶ οἱ ἀληθινοὶ διάδοχοί τους, Ποιμένες καὶ Διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας, δόθηκαν ἀπὸ τὸν Κύριο γιὰ νὰ πραγματοποιοῦν τὴν «οἰκοδομὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ» καὶ τὴν «ἐνότητα τῆς πίστεως»²⁵.

β) «Μία Πίστις»: Ἄλλος παράγων ἐνότητος εἶναι ἡ μία πίστις, δηλαδὴ ἡ πιστευτέα διδασκαλία, ἡ ὁμολογία τῆς πίστεως, ἡ «ὕγιαίνουσα διδασκαλία». Ἡ μέριμνα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου γιὰ νὰ μὴ νοθευθῇ ἡ πίστις ἦταν συνεχῆς καὶ δαρκῆς. Γι' αὐτὸ προτρέπει τὸ γνωστόν: «στήκετε (σταθεῖτε σταθεροὶ) καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις ἃς ἐδιδάχθητε εἴτε διὰ λόγου εἴτε δι' ἐπιστολῆς ἡμῶν»²⁶, καὶ «στέλλεσθαι ὑμᾶς (νὰ ἀποφεύγετε)

ἀπὸ παντὸς ἀδελφοῦ ἀτάκτως περιπατοῦντος καὶ μὴ κατὰ τὴν παράδοσιν»²⁷.

Καὶ δὲν ἀρκεῖται μόνον εἰς αὐτό, ἀλλὰ προβαίνει ἀκόμη καὶ σὲ ἀναθεματισμὸ ὁποῖου ἀποπειρᾶται νὰ διαστρέψῃ τὸ Εὐαγγέλιό του: «ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἡμεῖς ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίζηται ὑμῖν παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω»²⁸ [ἀλλὰ καὶ ἂν ἐμεῖς οἱ ἴδιοι ἢ κάποιος ἄγγελος ἀπὸ τὸν οὐρανὸ σᾶς κηρύξῃ διαφορετικὸ εὐαγγέλιο ἀπὸ ἐκεῖνο πού σᾶς κηρύξαμε, αὐτὸς ἅς εἶναι ἀνάθεμα] · καὶ ἄλλοτε: «τὸ αὐτὸ λέγητε πάντες καὶ μὴ ἦ ἐν ὑμῖν σχίσματα, ἦτε δὲ κατηρτισμένοι τῷ αὐτῷ νοῷ καὶ τῇ αὐτῇ γνώμῃ»²⁹.

Ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου, ὅπως φαίνεται καὶ σὲ πολλὰ ἄλλα σημεία τῶν Ἐπιστολῶν του, δὲν ἦταν θεωρητικὴ· ἡ Ἑνότης τῆς Ἐκκλησίας δοκιμαζόταν τότε ἀπὸ τοὺς Ἰουδαῖζοντες, μερίδος τῶν ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανῶν, οἱ ὅποιοι καλοῦνται ψευδάδελφοι καὶ ἐπέφεραν ταραχὴ καὶ διαίρεσι, διότι ἐπέμεναν στὴν τήρησι τῶν διατάξεων τοῦ Μωσαϊκοῦ Νόμου ἀκόμη καὶ ἀπὸ τοὺς ἐξ ἐθνῶν Χριστιανούς, σὰν νὰ μὴ ἐδικαιώνοντο ἐκεῖνοι μόνον διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως καὶ τῆς σωτηρίου χάριτος, ἢ ὁποία ἐκπήγαγε ἀπὸ τὸν Ζωοποιὸ Σταυρὸ τοῦ Σωτῆρος καὶ Λυτρωτοῦ ἡμῶν³⁰.

Ὁ Ἅγιος Ἀπόστολος στρέφεται ἐναντίον ὅσων «περὶ τὴν πίστιν ἐναυάγησαν»³¹, ἀφοῦ ἀπέρριψαν τὴν «ἀγαθὴν συνείδησιν», ἢ «ἀπεπλανήθησαν ἀπὸ τῆς πίστεως»³², ἢ «ἀνθίστανται τῇ ἀληθείᾳ»³³. Ὅλες δὲ αὐτὲς οἱ βαρεῖες ἐκφράσεις δὲν ἀφοροῦν μόνον ἐκτροπὴ ἀπὸ τὴν δογματικὴ διδασκαλία, ἀλλὰ ἐπεκτείνονται καὶ στὴν ἐκτροπὴ ἀπὸ τὴν ἠθικὴ διδασκαλία καὶ τὸν τρόπο ζωῆς³⁴.

Ὅσοι δὲν διακρατοῦν τὴν ὑγιαίνουσα διδασκαλία εἶναι «κατεφθαρμένοι τὸν νοῦν, ἀδόκιμοι περὶ τὴν πίστιν»³⁵· αὐτοὶ καλοῦνται «λύκοι βαρεῖς... μὴ φειδόμενοι τοῦ ποιμνίου... ἄνδρες λαλοῦντες διεστραμμένα τοῦ ἀποσπᾶν τοὺς μαθητὰς ὀπίσω αὐτῶν»³⁵. Καὶ ὁ βαθύτερος λόγος διαστροφῆς τοὺς εἶναι ὁ ἐωσφορικὸς ἐγωϊσμὸς τους, πού ἐκδιώκει τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καὶ μεταβάλλει τοὺς ἀνθρώπους σὲ ὄργανα τοῦ πονηροῦ, ἢ ματαιοδοξία τους, ἢ ὑπερηφάνεια, ἢ φιλοδοξία, ἢ ἐριστικότητα κ.ἄ.· γι' αὐτὸ καὶ ὡς ἀντιφάρμακο προτείνονται ἡ ταπεινοφροσύνη, ἡ πραότητα, ἡ δικαιοσύνη, ἡ εἰρήνη, ἡ ὑπομονὴ καὶ ἡ ἀγάπη³⁶.

Μὲ τοὺς πλανωμένους ὅμως καὶ ἐκτρεπομένους αἰρετικούς δὲν χρειάζεται ἐπίμονη συνδιάλεξις: «αἰρετικὸν ἄνθρωπον μετὰ μίαν καὶ δευτέραν νοουθεσίαν παραιτοῦ, εἰδὼς ὅτι ἐξέστραπται (ἔχει διαστραφῇ) ὁ τοιοῦτος καὶ ἁμαρτάνει ὧν αὐτοκατάκριτος»³⁷. Μὲ τοὺς αἰρετικούς, τοὺς «δολοῦντας (νοθεύοντας) τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ»³⁸, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρχη ἐνότητα, διότι ἄλλα διδάσκουν καὶ μὲ ἄλλο τρόπο κηρύσσουν ἢ ἐφαρμόζουν τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Χριστοῦ. Ἐντὸς τῆς μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἀπαραίτητο ἅπαντες νὰ ὁμολογοῦν τὴν αὐτὴν πίστιν καὶ νὰ ἔχουν καὶ νὰ διατηροῦν τὸ αὐτὸ φρόνημα³⁹. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος τονίζει: «ὁ τῆς ὑγιοῦς πίστεως καὶ τὸ βραχύτατον ἀνατρέψας, τῷ παντὶ λυμαίνεται (ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀνατρέπει/διαστρέφει καὶ τὸ ἐλάχιστο ἀπὸ τὴν ὑγιῇ πίστι, καταστρέφει τὰ πάντα)... τὸ Εὐαγγέλιον ἀνέτρεψαν οἱ καὶ μικρόν τι καινοτομοῦντες»⁴⁰.

γ) «Ἐν Βάπτισμα»: Σημεῖα καὶ συντελεστὲς Ἑνότητος τῆς Ἐκκλησίας ἀποτελοῦν καὶ τὰ ἱερὰ Μυστήρια, καὶ μάλιστα τὸ εἰσαγωγικόν, ἥτοι τὸ ἅγιον Βάπτισμα. Πίστις ὀρθὴ καὶ ἀληθινὴ καὶ ὀρθῶς ἐπιτελούμενο ἀκόμη καὶ κατὰ τὸν τύπον ἅγιον Βάπτισμα, εἶναι ἀναπόσπαστα καὶ ἀποτελοῦν τὰ κυριώτερα καὶ θεμελιωδέστερα σημεῖα Ἑνότητος τῆς Ἐκκλησίας⁴¹.

Αὐτὰ δὲ συνδέονται ὀργανικὰ καὶ μὲ τὴν ἔκφρασι καὶ τὸ ἀποκορύφωμα τῆς Ἑνότητος τῆς Ἐκκλησίας, τὴν Θεία Εὐχαριστία, ἡ ὁποία διατηρεῖ, τονώνει καὶ ἀνανεώνει τὴν ἐνότητα τοῦ Θεοῦ μὲ τοὺς πιστοὺς, καὶ τῶν πιστῶν μεταξύ τους: «ὅτι εἷς ἄρτος, ἓν σῶμα οἱ πολλοὶ ἐσμεν· οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ἑνὸς ἄρτου μετέχομεν»⁴².

Ἡ Θεία Εὐχαριστία ἔχει ὄντως ἐνωτικὴ καὶ ἀφομοιωτικὴ δύναμι καὶ μεταμορφώνει τοὺς πιστοὺς σὲ Σῶμα Χριστοῦ⁴³.

Πρέπει νὰ τονισθῇ, ὅτι γιὰ τὴν διατήρησι τῆς Ἑνότητος τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἀπαραίτητη ἡ Ἀγάπη, ὄχι ἀπλῶς ἡ συναισθηματικὴ, ἀλλὰ ἡ «ἀγάπη τῆς ἀληθείας»⁴⁴, ἡ ἐνεργὸς ἀγάπη ὡς ἔκφρασι καὶ ἐπιβεβαίωσι τῆς ὀρθῆς πίστεως⁴⁵.

Ἐφ' ὅσον οἱ πιστοὶ ἀποτελοῦν τὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, εἶναι μεταξύ τους Ἀδελφοὶ καὶ ὀφείλουν νὰ ἐκφράζουν τὴν ἐνότητά τους μὲ ἀνυπόκριτη καὶ ἀνιδιοτελεῖ ἀγάπη, ὡς συμμετοχὴ στὴν χαρὰ καὶ τὴν λύπη τῶν ἄλλων⁴⁶, ὡς ἀμοιβαία ἀνοχή καὶ εἰρηνικὴ διάθεσι.

Ἡ Ἀγάπη καλεῖται ἀπὸ τὸν Ἅγιο Ἀπόστολο «σύνδεσμος τῆς τελειότητος»⁴⁷, τὰ δὲ γνωρίσματά της τὰ περιγράφει μὲ ἔξοχο καὶ ἀριστοτεχνικὸ τρόπο στὸν περίφημό του Ὑμνο τῆς Ἀγάπης⁴⁸. Ἡ ἔλλειψις τῆς ἀληθινῆς Ἀγάπης ὁδηγεῖ σὲ ψυχρότητες, σὲ διαιρέσεις καὶ γενικὰ σὲ κατάπτωσι τῶν πραγμάτων τῆς Ἐκκλησίας διὰ τῆς ζοφερᾶς ἀδελφομαχίας: «εἰ δὲ ἀλλήλους δάκνετε καὶ κατεσθίετε, βλέπετε μὴ ὑπ' ἀλλήλων ἀναλωθῆτε»⁴⁹ [ἂν ὁ ἓνας δαγκώνῃ καὶ κατατρῶγῃ τὸν ἄλλον, προσέχετε μήπως καταφάγωθῇτε μεταξύ σας]!...

Μόνον «ἡ ἀγάπη οἰκοδομεῖ»⁵⁰. Ὅ,τι ἐπιτελεῖται στὴν Ἐκκλησίᾳ καὶ τὸν κόσμον γενικότερα μὲ τὸ πρόσχημα τοῦ καλοῦ, ἀλλὰ δὲν ἔχει ἐντὸς αὐτοῦ τὴν ἀγάπη γιὰ τὸν Θεὸ καὶ τὸν ἄνθρωπο, γιὰ τὴν Ἐκκλησίᾳ καὶ τὸ Ποίμνιο, δὲν φέρει καλὸ ἀποτέλεσμα καὶ εἶναι καταδικασμένο σὲ ἀποτυχία.

Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ οἱ Ἅγιοι Πατέρες ἐπέμεναν στὸν σύνδεσμο Πίστεως καὶ Ἀγάπης, ἐν σχέσει πρὸς τὴν Ἑνότητα τῆς Ἐκκλησίας: «Τότε γὰρ ἡ ἀληθὴς ἐνότης τῆς πίστεως, τότε ἐπιγινώσκομεν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ὅταν καὶ ἐν τοῖς δόγμασιν ὀρθοδοξῶμεν καὶ τῆς ἀγάπης τὸν σύνδεσμον συντηρῶμεν. Ἀγάπη γὰρ ὁ Χριστός»⁵¹.

Ὅμως, ὀφείλουμε νὰ παρατηρήσουμε ὅτι στὸ σημεῖο αὐτὸ χρειάζεται προσοχή. Τὸ ὄνομα τῆς Ἐκκλησίας εἶναι βεβαίως «συμφωνίας ὄνομα καὶ ὁμονοίας»⁵², ἀλλὰ μέχρι ἐκεῖ ὅπου δὲν ζημιώνεται ἡ «εὐσέβεια», δηλαδὴ ἡ ἀληθινὴ καὶ ὀρθὴ πίστις. Διότι, ζητεῖται ἡ «εὐσεβὴς συμφωνία»⁵³ καὶ ὄχι ἡ ἀσεβὴς σύμπνοια μὲ τοὺς αἰρετικούς. Καὶ μάλιστα, μεγάλη ἁμαρτία δὲν εἶναι μόνον ἡ αἵρεσις, ἀλλὰ καὶ τὸ σχίσμα, τὸ προερχόμενο ἀπὸ πλεονεξία, φιλαρχία καὶ ἔλλειψι ἀγάπης⁵⁴, καθὼς καὶ ἀπὸ ἀκάθαρτη ζωὴ· λέγει χαρακτηριστικὰ γιὰ τὸ τελευταῖο ὁ Ἱ. Χρυσόστομος: «ποιεῖ γὰρ καὶ βίος ἀκάθαρος σχίσματα»⁵⁵.

ἔχει ἤδη ἀναφερθῇ, ὅτι γιὰ τὴν οἰκοδομὴ τῆς Ἐκκλησίας, τὸν καταρτισμὸ τῶν μελῶν τῆς καὶ τὴν διασφάλισι τῆς ἐνότητος τῆς πίστεως ἐδόθησαν οἱ Ποιμένες καὶ Διδάσκαλοι αὐτῆς. Οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι ἦσαν οἱ φορεῖς καὶ φύλακες τῆς Ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας⁵⁶ καὶ παρέδωσαν τὴν αὐθεντία καὶ ἐξουσία τους, τὴν Παράδοσι καὶ Παρακαταθήκη πὺν παρέλαβαν ἀπὸ τὸν Κύριο, ἥτοι τὴν ὀρθὴ πίστι καὶ τὸν σύμφωνο πρὸς αὐτὴν τρόπο ζωῆς, στοὺς Μαθητὰς καὶ Διαδόχους τους. Διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ ἡ Χριστιανικὴ Εὐσέβεια καὶ ἡ Ἱερὰ Παράδοσις φυλάσσονται καὶ μεταδίδονται ἀδιάκοπα ἐντὸς τῆς ἱστορίας ἀπὸ τοὺς διαδόχους τῶν Ἀποστόλων, δηλαδὴ τοὺς Ἐπισκόπους.

Διὰ τῆς χειροτονίας, τῆς ἐπιθέσεως δηλαδὴ τῶν χειρῶν στοὺς χειροτονουμένους, τοὺς ὁποίους ἔκριναν πρὸς τοῦτο ἅξιους, οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι ἐνεπιστεύθησαν ὅχι μόνο τὸ εἰδικὸ ἱερατικὸ χάρισμά τους καὶ τὴν πνευματικὴ ἐξουσία τους, ἀλλὰ καὶ τὸν θησαυρὸ τῆς Πίστεως καὶ τῆς ὅλης Παραδόσεως· ἐπρόκειτο οὐσιαστικὰ γιὰ μετάδοσι τοῦ ὀρθοδόξου χριστιανικοῦ φρονήματος καὶ βιώματος τῆς Ἐκκλησίας, γιὰ παράδοσι τῆς μεθόδου θεραπείας, φωτισμοῦ καὶ θεώσεως τοῦ ἀνθρώπου στὴν Ἐκκλησία. Αὐτὸ εἶναι τὸ νόημα τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς Ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας, τῆς Καθολικότητός της καὶ τῆς ἐπιτελέσεως τῆς σωτηρίου ἀποστολῆς της στὴν ἱστορία⁵⁷ μέχρι σήμερα καὶ μέχρι τῆς Δευτέρας τοῦ Κυρίου Παρουσίας.

Σύμφωνα δὲ μὲ τὸ πρότυπο τῆς Ἀποστολικῆς Συνόδου τῶν Ἱεροσολύμων⁵⁸, τὴν ἀνωτάτη ἀρχὴ στὴν Καθολικὴ Ἐκκλησία ἐπὶ θεμάτων Πίστεως καὶ Ἡθους ἔχει ἡ ὅλη Ἐκκλησία ἐκπροσωπουμένη διὰ τῶν Προϊσταμένων της, ἥτοι πρωτίστως καὶ κυρίως τῶν Ἐπισκόπων, ἐν Συνόδῳ. Ὅμως, δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται ὅτι στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἔσχατο κριτήριον ἐπὶ θεμάτων Πίστεως εἶναι ἡ γρηγοροῦσα δογματικὴ συνείδησις τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἐν τέλει ἡ αὐθεντία καὶ τὸ ἀλάθητον τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τῆς Ἀληθείας⁵⁹. Ἀκόμη καὶ οἱ Σύνοδοι εἶναι παραδεκτὲς καὶ ἀποδεκτὲς ὑπὸ προϋποθέσεις. Λέγει ὁ Ἅγιος Μάξιμος Ὁμολογητής: «Ἐκεῖνας οἶδεν ἁγίας καὶ ἐγκρίτους Συνόδους ὁ εὐσεβὴς τῆς Ἐκκλησίας κανὼν, ἅς ὀρθότης δογμάτων ἔκρινεν»⁶⁰.

Μακαριώτατε, ἅγιοι Ἀρχιερεῖς, ἀγαπητοὶ ἐν Χριστῷ Ἀδελφοί·

Ἡ Ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας, σύμφωνα μέ τὸν μέγιστο καὶ ἀπαράμιλλο ἐκκλησιολόγο Ἀπόστολο Παῦλο, ἡ συνιστωμένη ἀπὸ τοὺς ὑπερφυσικοὺς παράγοντες τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τῆς μιᾶς Πίστεως, τοῦ ἑνὸς Βαπτίσματος, τῆς Ἀγάπης, τῆς μυστηριακῆς κοινωνίας καὶ τῆς ἱεραρχικῆς καὶ συνοδικῆς δομῆς αὐτῆς, ἀποτελεῖ ὄντως θεία δωρεά, ἡ ὁποία ὅμως ἀπαιτεῖ θυσιαστικὴ ἀνθρώπινη συγκατάθεσι πρὸς διατήρησιν καὶ ἐνίσχυσίν της.

Ἡ Ἐκκλησία μέ τοὺς Ἀποστόλους καὶ διαδόχους τοὺς «ὀρθοτομεῖ τὸν λόγον τῆς ἀληθείας»⁶¹, δηλαδὴ μαρτυρεῖ καὶ ὁμολογεῖ τὴν Ἀλήθεια τῆς Πίστεως καὶ Ζωῆς. Ἐνότητα Πίστεως καὶ πληρότητα θείας χάριτος καὶ εὐλογίας ὑπάρχει μόνον ἐκεῖ ὅπου βιώνεται καὶ διακηρύσσεται ἀνόθευτη καὶ ἀδιάφθορη ἡ ἀληθινὴ πίστις καὶ μάλιστα ἐνώπιον ὅσων τὴν διασποῦν καὶ κακοποιοῦν αἰρετικῶν καὶ σχισματικῶν. Αὐτὴ ἀποτελεῖ τὸ θεμέλιο τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν πηγὴ τῆς Ἐνότητός της⁶², χωρὶς δὲ τὴν ἀκεραία καὶ γνησία Ὁρθοδοξία δὲν ὑπάρχει οὔτε Ἐκκλησία οὔτε σωστικὴ θεία δωρεά κατὰ τὸν Ἀπόστολο Παῦλο καὶ τοὺς μεταγενεστέρους Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας⁶³.

Ὅλα αὐτὰ εἶναι ἄκρως σημαντικὰ καὶ διαφωτιστικὰ ἐν ὧσι ὅσων διεδραματίσθησαν καὶ διαδραματίζονται ἐδῶ καὶ ἕναν περίπου αἰῶνα μέ τὴν ἐκκλησιολογικὴ αἵρεσι καὶ δὴ παναἵρεσι τοῦ Οἰκουμενισμοῦ, ἡ ὁποία πλήττει καὶ καταλύει τὸ δόγμα περὶ τῆς μοναδικότητος καὶ ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Οἰκουμενισμὸς δὲν ἐμπνέεται οὔτε καθοδηγεῖται ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, δηλαδὴ τὴν Ἀλήθεια καὶ τὴν Χάρι πού ὁδηγοῦν στὴν Ἐνότητα. Διότι, ἐν ὀνόματι τῆς ψευδοῦς ἐνότητος μέ τοὺς ἑτεροδόξους-αἰρετικούς προέβη -διὰ τῶν ἐκπροσώπων του- ἀρχικὰ στὴν ἐορτολογικὴ διάσπασιν τῶν ἰδίων τῶν Ὁρθοδόξων καὶ διὰ τρόπου αὐτοῦ ἀπέδειξε τὴν ἐκκλησιομάχον διάθεσίν του.

Ὅστε, μετὰ μύριες ὅσες ἀβαρίες καὶ προδοσίαις νὰ φθάσουν οἱ Οἰκουμενισταὶ προσφάτως διὰ τῆς ἐν Κολυμπαρίῳ ψευδοσυνόδου τοὺς, μέσῳ τοῦ ἐγκριθέντος κειμένου τοὺς «Σχέσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τὸν λοιπὸν Χριστιανικὸν κόσμον», νὰ προβοῦν οὐσιαστικὰ σὲ θεσμικὴ νομιμοποίησι-δογματοποίησι τοῦ Συγκρητισμοῦ-Οἰκουμενισμοῦ, ὅπως εἶχε ἐπισημανθῇ καὶ στὸ Μήνυμα Ἐγρηγόρσεως τῆς προσφάτου Διορθοδόξου Συνσκέψεώς μας τοῦ παρελθόντος Μαΐου, ἐν ὧσι τῆς οἰκουμενιστικῆς συνόδου τῆς Κρήτης⁶⁴ διὰ τοῦ τρόπου τούτου λοιπόν, ἡ

αἵρεσις, ἡ ὁποία ἐπὶ δεκαετίες διέτρεχε μολυσματικὰ τὴν ὑπαρξί τους, ἐπισημοποιήθηκε πλέον μὲ συνοδικὸ πρόσχημα, πρὸς κρῖμα καὶ κατάκρῖμα τόσο αὐτῶν, ὅσο καὶ τῶν ἀκολουθῶν τους.

Ἀπορρίπτοντες ἐντόνως τὴν καθιερωθεῖσα καὶ παγιωθεῖσα αἵρετικὴ αὐτὴ ἐκτροπή, παραμένουμε ὀρθοδόξως «ἐν οἷς ἐμάθομεν καὶ ἐν οἷς ἐπιστώθημεν»⁶⁵, διὰ πρεσβειῶν δὲ τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου Παύλου καὶ διὰ τῶν εὐχῶν τῶν Ἁγίων Ὁμολογητῶν Πατέρων μας τῆς Γνησίας Ὁρθοδοξίας Χρυσοστόμου πρώην Φλωρίνης, Γλυκερίου Ρουμανίας καὶ Φιλαρέτου τῆς Ρωσικῆς Διασπορᾶς εἴθε νὰ διαφυλάξουμε καὶ ὑπηρετήσουμε ἕως τέλους τὴν θεία Ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας, γιὰ νὰ ἀξιωθοῦμε τῆς αἰωνίου Ἐνότητος καὶ Δόξης τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἀμήν!

Υποσημειώσεις

1. Παναγιώτου Μπρατσιώτου, Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καὶ ἡ Ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας, Ἐν Ἀθήναις 1959, σελ. 6.
2. Β' Κορ. ια' 29.
3. Βασιλείου Ἰωαννίδου, Ἡ Ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον, Ἀθῆναι 1957, σελ. 5.
4. Α' Τιμ. γ' 15.
5. Βλ. Ἐφ. α' 23, Κολ. α' 18 καὶ β' 17, Α' Κορ. ιβ' 12.
6. Ἱερομ. Ἀθανασίου Γιέβτιτς, Ἡ Ἐκκλησιολογία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου κατὰ τὸν Ἱερὸ Χρυσόστομο, ἐκδ. Γρηγόρη, Ἀθήνα 1984, σελ. 93-94.
7. PG 52, στλ. 429: Ὁμιλία πρὸ τῆς ἐξορίας, β'.
8. Ἰωάννου Καραβιδοπούλου, Ἡ Ἐκκλησία ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ, στὸ Τὶ εἶναι ἡ Ἐκκλησία, Σεμινάριον Θεολόγων Θεσσαλονίκης – 3, Θεσσαλονίκη 1968, σελ. 34-35.
9. Ἱ. Θεοφυλάκτου Ἀχρίδος, PG 124, στλ. 1116C: Πρὸς Ἐφεσίους Ἐπιστολῆς Ἐξήγησις. Βλ. καὶ Ἱ. Χρυσόστομο, PG 61, στλ. 71: Ὑπόθεσις τῆς πρὸς Κορινθίους πρώτης Ἐπιστολῆς, Ὁμιλία Η'.
10. Ἱερομ. Ἀθανασίου Γιέβτιτς, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 103.
11. Τὸ παράθεμα στὸ Βασιλείου Ἰωαννίδου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 13.

12. Ρωμ. ιβ' 5.
13. Βασιλείου Ἰωαννίδου, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 14.
14. PG 95, στλ. 828D: Εἰς Ἐπιστολήν πρὸς Ἐφεσίους, Κεφ. Α'.
15. PG 48, στλ. 757.
16. PG 33, στλ. 965B: Κατηχήσεις, ΙΣΤ' Φωτιζομένων.
17. Ἐφ. δ' 3.
18. Ἐφ. δ' 5.
19. Α' Κορ. α' 13.
20. Α' Κορ. γ' 11.
21. Ματθ. ιστ' 18.
22. Βλ. Ἰ. Χρυσόστομου, PG 59, στλ. 128· Ἀγίου Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, PG 90, στλ. 93D. Βλ. ἐπίσης ἐνδεικτικὰ Παναγιώτου Μπρατσιώτου, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 7, Ἱερομ. Ἀθανασίου Γιέβτιτς, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 163.
23. Ἐφ. β' 20.
24. Βλ. Παναγιώτου Μπρατσιώτου, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 8, 13.
25. Ἐφ. δ' 13.
26. Β' Θεσ. β' 5.
27. Β' Θεσ. γ' 6.
28. Γαλ. α' 8-9.
29. Α' Κορ. α' 10.
30. Βλ. Βασιλείου Ἰωαννίδου, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 6-7.
31. Α' Τιμ. α' 19.
32. Α' Τιμ. στ' 10.
33. Β' Τιμ. γ' 8.
34. Βλ. Παναγιώτου Μπρατσιώτου, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 10.
35. Πράξ. κ' 29-30.
36. Φιλιπ. β' 2-3, Α' Τιμ. στ' 11, Β' Τιμ. β' 22.
37. Τίτ. γ' 10-11.
38. Β' Κορ. δ' 2.
39. Βλ. Βασιλείου Ἰωαννίδου, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 18.
40. PG 61, στλ. 622: Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Γαλάτας Ἐπιστολήν, στ'.
41. Γαλ. γ' 26-28, Α' Κορ. ιβ' 12.
42. Α' Κορ. ι' 16-17.
43. Βλ. Βασιλείου Ἰωαννίδου, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 15.
44. Β' Θεσ. β' 10.
45. Γαλ. ε' 6.
46. Ρωμ. ιβ' 15.
47. Κολ. γ' 14.
48. Βλ. Α' Κορ. ιγ' 1-13.
49. Γαλ. ε' 15.
50. Α' Κορ. η' 1.
51. Ἰ. Θεοφυλάκτου Ἀχρίδος, PG 124, στλ. 1088A: Πρὸς Ἐφεσίους Ἐπιστολῆς Ἐξήγησις.

52. Ἰ. Χρυσόστομου, PG 61, στλ. 616: Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Γαλάτας Ἐπιστολήν.
53. Θεοδώρητου Κύρου, PG 82, στλ. 209BC: Ἑρμηνεία τῆς πρὸς Ρωμαίους Ἐπιστολῆς.
54. Βλ. Ἰ. Χρυσόστομου, PG 62, στλ. 84-86: Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους Ἐπιστολήν, Ὁμιλία ΙΑ', δ'-ε'.
55. Βλ. Ἰ. Χρυσόστομου, PG 62, στλ. 509: Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Τιμόθεον Ἐπιστολήν πρώτην, Ὁμιλία Β', α'.
56. Βλ. Παναγιώτου Μπρατσιώτου, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 13.
57. Αὐτόθι, σελ. 13-14. Βλ. καὶ Ἱερομ. Ἀθανασίου Γιέβτιτς, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 161.
58. Βλ. Πράξ. ιε' 6 ε'.
59. Βλ. π. Ἰωάννης Μέγιεντορφ, Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, ἐκδ. Ἐν πλῶ, Ἀθήνα 2010, σελ. 59-60.
60. PG 90, στλ. 148A: Περὶ τῶν πραχθέντων ἐν τῇ πρώτῃ αὐτοῦ ἐξορίᾳ, ἦτοι ἐν Βιζύῃ, ΙΒ'.
61. Πρβλ. Β' Τιμ. β' 15.
62. Βλ. Ἱερομ. Ἀθανασίου Γιέβτιτς, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 163.
63. Βλ. Αὐτόθι, σελ. 170.
64. Βλ. Μήνυμα Ἐγρηγόρσεως καὶ Πιστότητος εἰς τὴν «Ὁρθὴν τῆς Πίστεως Ὁμολογίαν» τῶν Γνησίων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, Κυριακὴ τῆς Σαμαρείτιδος, 16/29.5.2016: Ἡ «Ὑγιαίνουσα Διδασκαλία» τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καὶ τῶν Πατέρων καὶ τῶν Συνόδων καὶ ἡ λεγομένη Μεγάλῃ Σύνοδος τῶν Οἰκουμενιστῶν - Ἡ Γνησίᾳ Ὁρθοδοξίᾳ ἔναντι τῆς Αἱρέσεως τοῦ συγκρητιστικοῦ Οἰκουμενισμοῦ (βλ. ἰδίως Β' 8 καὶ Γ' 11), στὴν ἐπίσημη Ἱστοσελίδα τῆς Ἐκκλησίας Γνησίων Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν Ἑλλάδος (www.ecclesiagoc.gr/index.php/ekklisiologika).
65. Πρβλ. Β' Τιμ. γ' 14.